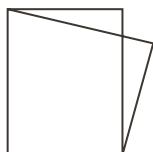

H. Bundgaard & A.L. Dalsgård: Etnografisk tekst. Om at forstå verden gennem skrift

Samfundslitteratur, 2023, 278 sider

Anmeldt af Thomas Dam, lektor, Læreruddannelsen i Silkeborg, VIA University College og Anders Wind Hansen, Jonas Rosenvinge Damsgaard og Malene Tolbøll Andersen, alle studerende ved Læreruddannelsen i Silkeborg

Udstoppede fugle i et glasbur.

Med stemmen som pensel

Vi er fire stemmer, der anmelder *Etnografisk tekst*. En Jonas-stemme, en Malene-stemme, en Anders-stemme og en Thomas-stemme. Tre studenterstemmer på 3. semester og en underviserstemme på 35. semester.

Udgivelsen handler om, hvordan man kan skrive liv frem i etnografiske tekster. Det har vi tænkt os at forsøge. Det gør vi ved at lege, at anmeldelsen er en etnografisk tekst. Fokus lægger vi derfor på de elementer i udgivelsen, vi er begejstrede for, og dem, vi gerne vil afprøve. Det kan vi gøre, fordi de tre studenterstemmer er i praktik og altså i felten, i et mylder af liv, mens vi skriver på anmeldelsen.

Vi 'stemmegør' anmeldelsens afsnit for at vise, hvad vi hver især har været grebet af, og for at stille skarpt på betydningen af forfatterens stemme, den tone,

der slås an, når vi forsøger at skrive en anmeldelse, som var det en litterær etnografi. Stemme, i udgivelsen, peger tilbage på den, der bedriver etnografi. På den, der har været part i en dialog, på den, der skriver sætningerne. På den, der betjener penslen. Stemmerne er derfor en sondring mellem os og samtidig et udtryk for en mulig forandring af deres klange, når afprøvningen og skriveprocessen skaber nye erkendelser og nye indsigter. Og stemmernes klange ændrer sig. Nye toner baner sig vej i repertoire. Og som vi forstår det, er dette hele pointen med bogen. Og derfor lykkes bogen.

Udgivelsen indeholder en lang række af eksempler på forskellige fremstillingsformer. For at blive i udgivelsens ånd vil vi bruge eksempler på små udkast, vi kan skrive, når vi lader os favne af udgivelsen. Det første eksempel er fortalt med Thomas-stemmen:

H. Bundgaard & A.L. Dalsgård: Etnografisk tekst. Om at forstå verden gennem skrift

Og da jeg hen ad en lang gang på en læreruddannelse spørger mine studerende Jonas, Anders og Malene, siger de ja til at lege anmeldere med mig. Jeg går lidt bag Jonas, og jeg lægger mærke til, at han ranker sig og skyder brystet frem, da jeg stiller mit spørgsmål. Han havde ikke behøvet at bruge stemmen; kroppen har svaret for ham, og jeg kan høre en ændring af vejtrækningen og rytmen i vores samstemte gang hos både Malene og Anders, idet de svarer. Stilheden forstærkes intenst inden svaret. Stilhed som lyd. Lyset, det endnu forsonlige efterår, falder ind fra højre, larmen fra kantinens ombygning, tirsdag formiddag. Lugten af langsomt formuldende blade i skovbunden gennem ruderne. En trist samling af udstoppede fugle i et glasbur.

Thomas-stemmen

er vild med ideen om 'det infratynde' (s. 37), som er en betegnelse for det, der kan være svært at definere og indfange i felten, fx rytmen i samstemt gang, vejtrækning, lyden af stilhed og en lugt (af efterår). Begrebet hjælper os med at komme hinsides beskrivelser af det allerede kendte for at vriste nye betydninger ud af verden omkring os (s. 39). Begrebet vil også venligt, men bestemt, bede os investere i mere fantasifulde sansninger og smukkere sætninger. Måske for at give de udstoppede fugle lidt mere liv. Hvad ville der ske med beskrivelsen, hvis vi satte en lærerstuderende ind i glasburet for at lege med dem? Hvor modige kan vi være, når vi går mere litterært til vores beskrivelser og sansninger af menneskeligt mylder?

Jonas-stemmen

elsker ideen om at få lov til at bruge 'fantasien' i sit empiriske materiale, da

man i de første møder med etnografi som begreb næsten ikke kan begribe, hvor grænserne er. Måske eksisterer de ikke. Bogen beskriver fantasi som en del af en virkelighed, der ikke blot kan erfares ved fysisk at se eller høre den. Fantasien er vigtig for Jonas-stemmen, fordi den muliggør en kreativitet inden for feltarbejde, på samme måde som en kreativ proces i musikskrivning giver Jonas-stemmen en helt bestemt energi. Den dialog, Jonas-stemmen er part i, eksisterer ikke via lydølger, men er en samtale, som eksisterer lydløst mellem fire øjne.

Jonas-stemmen er i praktikken opmærksom på at indfange og nedskrive så meget materiale som muligt. Observationerne er generelt blevet mere indholdsrige, efter at han har læst bogen, men ikke nødvendigvis billeddannende eller litterære. Dette kan skyldes, at konceptet er meget nyt for ham. Jonas-stemmen vil dog gerne finde kreative og anderledes måder at skrive sine observationer på, og det sker altså en mandag middag i 7. klasse:

Når man går ind i et af de nyere og billige klasselokaler på Bakkeskolen, lægger man straks mærke til en ændring i luften, sammenlignet med vores sædvanlige lokaler. Selv uden på bygningen kan man se forskellen. Koblet på den originale skolebygning er en stor sort moderne boks med orange vinduesrammer. Det nytænkende design clasher med skolens røde og gamle murstensvægge. Malene underviser 7. A i Dansk, imens Anders og jeg observerer. Hun introducerer en aktivitet, hvor eleverne skal gøre brug af teamwork for at løse opgaven. Det kræver bl.a., at flere elever ikke må kigge på et billede.

Mit blik bliver pludselig fanget af en hurtig og panisk bevægelse. En elev vender hovedet væk fra tavlen i et forsøg på at ændre på det, som allerede er sket. Vi får øjenkontakt, og det er, som om vi formår at have en telekinetisk samtale i det moment. Jeg forestiller mig, den foregår således:

Elevstemmen: "Fuck! Jeg kom til at kigge på billedet."

Jonas-stemmen: "Jah, det skete vist."

Elevstemmen: "Oh shit! Aktiviteten går i gang nu ..."

Jonas-stemmen: "Jeg synes bare, du skal lade som ingenting."

Elevstemmen: "Tror du, Malene bliver sur, hvis hun finder ud af det?"

Jonas-stemmen: "Nej, så længe I får prøvet det af, så tror jeg, I får noget ud af det."

Malene-stemmen

blev opmærksom på brugen af aktive verber til at skabe en visuel og levende fremstilling og giver her sit bud på at bruge aktive verber til at beskrive en situation fra en skole-hjem-samtale:

De små anerkendende nik, øjnene, der flakker mellem en øjenkontakt med læreren, der snakker, tæerne ved stolebenet, som krummer sig, og fingrene, der fumler rundt under bordet. Eleven har ikke store og tydelige reaktioner på al den ros, han får, men det er tydeligt i kropssproget, at der foregår noget, og at noget bliver bearbejdet.

Arbejdet med aktive verber inviterer læseren til at opleve en udvalgt verden. De aktive verber skaber en scene for læseren. En scene, hvor handlingen er beskrevet og på den måde skaber en stemning.

Malene-stemmen er vild med ideen om at kunne skabe en levende fremstilling for modtageren ved at være mere samsende og beskrivende. Ved at 'vise', hvad man har observeret i felten fremfor at 'fortælle' det, skaber det en mere intens scene for modtageren.

Det er som at se en film. Jo mere intens en scene er, desto mere er vi tilbøjelige til at være opslugt af handlingen. Filmen fortæller os ikke bare, hvad der sker, og hvad vi skal føle. Filmen viser os handlingen og kalder på en følelse.

Bogen har givet Malene-stemmen lyst til at arbejde videre med sproget, som er afgørende for, hvilket billede vi maler for læseren.

Anders-stemmen

har i praktikken været meget optaget af 'runde karakterer', som beskrives i udgivelsen. Det handler om, hvordan man som observatør kan udforme de mennesker, man støder på ude i felten, så de for læseren bliver nogle, man kommer tættere på, fordi de har større fylde og en dybere klangbund. Med fokus på at skrive 'runde karakterer' har han nedfældet denne observation.

Eleven, som vi her kan kalde for Martin, sidder med et stykke foldet papir og banker det forsigtigt ned i bordpladen, hvor det laver små lyde (...) Martin skifter mellem at ligge med hovedet på bordet og sidde op, og han svarer ikke, da læreren spørger på plenum, om opgaven er forstået. Martin begynder på opgaven og udveksler kun få ord med sidemakkeren. Mens klassen arbejder, lægger jeg mærke til Martins påklædning:

jeans, sorte sko, sort hættetrøje. Efter opgaven er løst, begynder han at snakke og lege med sidemakkeren. Det virker ikke til at være et forstyrrende element for de andre ved bordet. (...) under en ny opgave bliver et hjælpe-ark taget væk fra Martin, hvorefter han begynder at banke utålmodigt i bordet. Sidemakkeren stjæler elevens viskelæder og kaster det over til praktikanten. Med et smil på læben falder straffen prompte, da Martin slår sin sidemakker. Og derefter ingenting. Som en nulstilling, balancen genetableres, og der ringes til pause.

Anders-stemmen har i sin observation oplevet, at når man beskriver et menneske, bliver man blind for de andre mennesker omkring dette menneske. Først i arbejdet med anmeldelsen ser Anders-stemmen tilbage og bliver opmærksom på dette dilemma med runde karakterer.

Anders-stemmen har også været optaget af 'Det etnografiske digt' og den styrke, et etnografisk digt kan have, for at give læseren en dybere forståelse af det, der tones. Med bogen i hånden har Anders-stemmen prøvet sig med etnografisk digtning:

Hvidt lille rum sidder toogtyve elever
En lærer, tre praktikanter
Stille ansigter
Trætte øjne
Med få ord og stille larm skiftes pladser
Stille, læsende og tænkende
Arbejder toogtyve med tekst
Tyve minutter
Små kommentarer rummer stilhed
Nul minutter
Pause, slut.

Med det etnografiske digt og den runde karakter har Anders-stemmen opdaget nye måder at observere og fastholde observationer på.

A cappella: sidste punktum* (* 'lille hul, lille plet, lille afbrydelse'; s. 16)

Thomas-stemmen bliver helt varm om hjertet, når han læser bogens didaktiske pointer i afsnittet 'At finde sin stemme'. Findes der en vigtigere opgave, når studerende arbejder med beskrivelser af liv? Altså på sin vis metaspolet i denne anmeldelse.

Malene-stemmen kunne godt ønske sig, at etnografi blev tydeligere defineret i bogen. Som lærerstuderende, uden forhåndskendskab til etnografi, ville en definition af, hvad etnografi er, have hjulpet på forståelsen.

Thomas-stemmen elsker, hvor lydefrit og elegant alle udgivelsens pointer, eksempler, fremstillingsformer og forfatterens egne stemmer bindes sammen af sproglig veloplagthed og fortællelyst. Jonas-stemmen kan li' udgivelsen, fordi den er mere fængende end traditionel akademisk tekst, fordi den med eksemplerne rummer karakterer og plot, som var det hentet fra skønlitteraturen, uden at udgivelsen går på kompromis med det faglige indhold.

Anders-stemmen oplever med udgivelsen at blive taget i hånden som studerende, hvilket gør det lettere at omsætte den nye viden til ny skrivepraksis. Koret af stemmer er fans af del 3, fordi det lærer os om håndværket, strukturen, genren, når man skriver mere litterære etnografier eller tekster.

H. Bundgaard & A.L. Dalsgård: Etnografisk tekst. Om at forstå verden gennem skrift

Jonas-stemmen anfører, at hvis man i begyndelsen af sit studium læser udgivelsen og tænker, at man vil skrive mere eksperimenterende, kan det blive en ret stor mundfuld, bl.a. fordi det at bryde med mere traditionelle genrer, fx med dem, man arbejder med på læreruddannelsen i opgavesammenhæng, kræver en ret stor beherskelse af netop den genre, man bryder med. Måske det vil være lettere at gøre denne øvelse, når man er lidt længere på sit studium.

gør øvelsen alligevel, hvad er en fortælling uden stemme?